

Obecná historie věcí v království Nové Španělsko

Bernardino de Sahagún

KNIHA JEDENÁCTÁ, O VLASTNOSTECH ZVÍŘAT, PTÁKŮ, RYB, STROMŮ, BYLIN, KVĚTIN, KOVŮ A KAMENŮ A O BARVÁCH

KAPITOLA I O ZVÍŘATECH

*Třetí část o dalších malých zvířatech,
mezi která patří veverky a jiní jim podobní tvorové*

V této zemi žije velké množství veverek. Některé z nich jsou velké, protáhlé a mají hnědou a jemnou srst, malá a štíhlá ouška a také prohnutý ocas, chlupy tmavé s černými špičkami. Jedí, co se namane, chléb i maso a ovoce; snědí vše, co mohou; pokud před nimi někdo potravu střeží, nemají strach a nedají se tím odradit ani ji kvůli tomu nenechají. Nepozorovaně ji kradou a sní vše, co je před nimi chráněno. Proto jsou místní zloději nazýváni *techálutl*.¹⁴ Piští tenkým a živým hlasem.

Vyskytují se tu i další veverky, které žijí v horách a na stromech. Tyto veverky se živí semeny jehličnatých stromů a mladými pupenci, stejně jako červy, kteří žijí uvnitř stromů. Aby se veverka k červům uvnitř stromů dostala, strhává z nich kůru.

Vyskytuje se i jiný druh veverek, kterému se říká *tlaltechálutl*.¹⁵ Takto se nazývá, protože se zdržuje jak v kukuřičných polích, tak i v jeskyních a mezi kameny, kde vychovává své mladé, tak jak to dělají krtci. V kukuřičných polích působí velké škody.

Vyskytuje se i další zvíře, kterému se říká *mototli*.¹⁶ Toto zvíře je malinké a má tmavou barvu. Jeho ocas je dlouhý a bělavý. Má velmi jemnou srst. Živí se vším, čím se živí i ostatní veverky.

---

14 Veverka. Pro překlad nahuaských termínů je možné využít několik veřejně dostupných slovníků, například Freeland Nahuatl-English-Nahuatl Online Dictionary, je však třeba vzít v úvahu skutečnost, že zde uváděné nahuaské termíny se mohou od slovníkových tvarů pravopisně lišit, v případě názvu „techálutl“ je tedy možné narazit například na variantu „techalotl“.

15 V doslovném překladu „pozemská veverka“. Jde o složený výraz ze substantiv *tlali* — země a *techálutl* — veverka. Pro morfologii nahuatlu viz Andrews, 2003.

16 Pravděpodobně se jedná o fretku, kterou však Sahagún řadí mezi veverky.

Vyskytuje se i další zvíře, které se nazývá *motoyáhuítl*. Podobá se výše popsanému, jelikož patří ke stejnému druhu. Je tmavohnědě srsti jako myši a žije pod zemí, stejně jako ony.

Čtvrtá část o zvířeti, které se nazývá tlácuatl,¹⁷ jež má kapsu, do níž schovává své mladé a jehož ocas má silné léčivé účinky

Zvířátko nazývané *tlácuatl* či *tlacuatzin* je velké přibližně jako kočka, možná o něco menší, a je tmavohnědě zbarvené. Jeho srst je dlouhá a velmi jemná a ve stáří vypadá. Má dlouhý štíhlý čumák. Má strakatou tvář, drobné uši a dlouhý a lysý ocas, na němž nerostou žádné chlupy. Zdržuje se v kukuřičných polích; zde si mezi kameny buduje nory, kde přebývá a kde vychovává svá mláďata. Mezi hrudníkem a břichem má kapsu, do níž schovává svá mláďata. Takto je přenáší, kam chce, a kojí je tam. Toto zvířátko neumí kousat ani škrábat, ani neumí nikomu ublížit, a to dokonce ani pokud ho chytají. A když ho chytí, začne křičet a plakat; z očí mu začnou téct slzy jako člověku. Pokud mu odeberou mláďata, velmi silně kvůli tomu pláče a křičí. Toto zvířátko se živí kukuřicí, fazolemi a drtí agávi, do které dělá díry, aby z ní posléze vysálo šťávu. Taktéž se živí medem. Jeho maso je jedlé a chutné a připomíná maso králíčí, avšak jeho kosti ani jeho ocas jedlé nejsou. Pokud jeho kosti někdo sní, tak i pokud je to pes či kočka, následně vyzvrací své vnitřnosti. Jednou se stalo, že pes, který pozřel kosti jednoho z těchto zvířat, byl o chvíli později spatřen, jak své vyzvracené vnitřnosti tahá za sebou. Ocas tohoto zvířete má silné léčivé účinky. Vytáhne jakýkoliv neduh z těla i kostí. Činí se tak opakovaným příkládním. Pokud ženy, které mají potíže s porodem, vypijí trochu odvaru z tohoto ocasu, ihned porodí. Ti, kdo trpí zácpou a nemohou se pořádně vyprázdnit, vypijí trochu nadrceného ocasu a následně se pročistí, protože se jim díky němu otevřou a vyčistí póry. Pokud to samé vypijí ti, kteří trpí kašlem, uzdraví se. K tomuto účelu je taktéž vhodný druh rostliny, která se nazývá *hueinacaztli*,¹⁸ a jiná, která se nazývá *tlixóchitl*,¹⁹ a pak také ta, které se říká *mecaxúchitl*,²⁰ tyto tři rostliny je třeba rozemlít a vypít spolu s kakaem. Tento lék rovněž ulevuje těm, kdo mají těžkosti s trávením, a těm, kdo trpí zácpou.

Pátá část o zajících, králících, lasičkách a tak dále

Zajíc má dlouhé a dobře stavěné končetiny a zrzavou srst. Má drápy, jeho tělo je protáhlé, stejně jako jeho krk, jeho uši jsou špičaté, dlouhé, široké a dovnitř prohnuté, jeho čumák je kulatý a krátký, srst je šedavě hnědá a její konečky jsou černé. Zároveň je jemná a není ani příliš dlouhá, ani příliš krátká, ale je středně hladká. Toto zvíře je velmi lehké, často běhá a pohybuje se jako šíp. Má krátký ocas a bílou hrud'. Jeho trus je kulatý jako kukuřice. Jeho maso je jedlé.

¹⁷ Vačice.

¹⁸ Jedná se o druh stromu s botanickým názvem *Enterolobium cyclocarpum*, taktéž známý jako guanacaste.

¹⁹ Vanilka.

²⁰ Rostlina spadající do čeledi pepřovníkovitých.

Králík je téměř stejný jako zajíc, je však o něco menší. Má ve zvyku vyhrabat si noru, ve které si udělá hnízdo, do něhož umístí svá mláďata. Ta v ní vychovává a ukrývá je na tajných místech. Je jedlý. Jeho maso je velmi chutné.

Lasička je velmi štíhlá. Má dlouhý ocas. Její tvář je strakatá. Má načervenalou srst. Její hrud' je bílá. Živí se hlodavci a červy, a to především těmi, kterým se říká *nextecuilin*²¹ a *tlalómitl*.²² Taktéž se živí drůbeží, z níž vysává krev. Její trus velmi zapáchá. Má velmi ráda kuřata a vejce, kterých požírá velké množství. Velmi ráda slídí po slepicích, které zrovna sedí na vejcích, a ta jim krade a požírá je. Není k jídlu.

V této zemi se taktéž vyskytuje zvíře, jež vydává silný puch, který se šíří do velké dálky. Velikostí odpovídá kočce. Má dlouhou srst, je černě zbarvené a má štíhlý ocas. Tento *épatl*²³ je nízkého vzrůstu, má malá špičatá ouška a protáhlý čumák. Zdržuje se mezi kameny a v jeskyních, kde také odchovává svá mláďata. Jeho strava se skládá z červů a brouků, a to včetně těch, kteří létají. Stejně jako lasička zabíjí slepice a pojídá jejich vejce. Když se takto nasytí, pozabíjí slepice a pozře jejich hlavy, zatímco zbytek jejich těl nechá ležet na zemi. Moč a trus tohoto zvířete jsou pro svůj zápach věc strašlivá. Podobá se puchu pekla. Šíří se na velké vzdálenosti. Pokud se někdo toto zvíře pokouší chytit, ono zvedne ocas a zkropí ho svou močí nebo trusem. Na místě, kde se tato nečistota dotkne oblečení, se objeví žlutá skvrna, kterou již nikdy nelze odstranit. Pokud se někomu trus dostane do očí, oslepne. Pokud ho snědí ti, kdo jsou nakaženi morem, uzdraví se. A ten, kdo trpí dnou, sní-li jeho maso, taktéž se uzdraví.

Opice a opičky se v této zemi vyskytují velmi hojně. Obývají kraj nazývaný Anáhuac, který se nachází východně od [města] Mexika. Jde o zvířata s velikým břichem a dlouhými ocasy, které často stáčí. Mají ruce a nohy stejně jako lidé. Mají dlouhé drápy. Mají ve zvyku křičet, hvízdát a provokovat. Po kolemjdoucích hází klacky a kameny. Jejich obličeje jsou skoro stejné jako ty lidské. Jsou chlupaté a srstnaté. Mají statné nohy. Žijí ve skaliscích. Nemají ve zvyku rodit více než jedno mláďe. Živí se kukuřicí, fazolemi, ovocem i masem. Mají ve zvyku jíst jako lidé. Taktéž se živí semeny šišek, žaludy a listy zelených stromů. Při jejich lovu se používá následující trik: v místech, kde se tato zvířata zdržují, se rozdělá oheň a kolem něj se rozloží kukuřičné klasy; do středu ohně se poté vloží kámen, který se nazývá *cacalótetl*. Následně se lovci schovají a zahrabou. Jakmile opice spatří oheň a ucítí kouř, přijdou se ohřát a zjistit, co je to za věc; samice přinesou na zádech svá mláďata a všechny opice se poté usadí kolem ohně a začnou se vyhřívat; jakmile se však v ohni ukrytý kámen rozžhaví, s velikým třeskem pukne a zasype opice uhlíky a popelem. Vyděšené opice se dají na útěk a na místě nechají svá mláďata, která ani nevidí, protože jsou oslepené popelem; tu se lovci zvednou a posbírají opičky, které pak chovají a ochočí je. Ochočit tato zvířata je velice snadné. Sedají si jako lidé, laškují se ženami, tropí si z nich žerty, s nataženými rukama se dožadují jídla a křičí.

21 Druh červa vyskytující se v odpadcích. Označení *nextecuilin* je pro nahuatlsky typickou složeninou skládající se z prefixu *nextle-*, odvozeného ze substantiva *nextli*, jež znamená popel, a termínu *ocuilin*, tedy červ.

22 Další druh červa, v doslovném překladu „zemský šíp“. Složenina ze slov *tlali* — země a *mitl* — šíp.

23 Skunk.

Šestá část o jelenech a rozličných plemenech psů, které tito domorodci chovali

V této zemi žijí jeleni, kterých je zde mnoho druhů. Žijí v horách. Jsou vysocí. Mají dlouhé a dobře stavěné nohy. Jejich těla jsou velká a urostlá. Mají břicha, dlouhé krky a protáhlé štíhlé čumáky. Mají dlouhé slechy, špičaté a stočené dovnitř. Jelenův čenich je měkký a mastný. Jeho kopyta jsou rozdvojená. Má statnou zadní část těla a krátký a široký ocas. Je možné je jíst. Jejich maso je chutné. Jejich barva bývá popelavá. Po narození se ihned staví na nohy a chodí jako jehňata či hříbata. Jsou velmi lehcí. Živí se rostlinami kukuřice, fazolemi, fazolovými listy, dále také spásají trávy a listy stromů a krmí se ztrouchnivělým dřevem a červy, kteří se v něm rodí. Krmí se také senem a listy keřů.

Jelení samci mají paroží, které mívá barvu suchého dřeva a je bělavé. Nachází se na něm mnoho výrůstků. Jelen své paroží shazuje, a to tak, že je zahákne mezi větve stromu; poté trhne hlavou dozadu, aby paroží zůstalo viset na stromě: tímto způsobem jelen svou hlavu paroží zbaví a znovu tak omládne.

Laň paroží nemá. Dokud jsou ještě mladí, bývají jeleni i laně hustě poseti bílými puntíky po celém těle.

Temázatl je horská koza.²⁴

Vyskytuje se i bílý jelen. Říká se o něm, že je králem všech jelenů. Objevuje se pouze vzácně. Ostatní jeleni se kolem něj shromažďují. Jeho kožich není zcela bílý, ale pouze špinavě bělavý a nepřiliš jemný.

Vyskytuje se i další druh jelena, kterému se říká *tamacazcamázatl*.²⁵ Je dlouhý a vysoký a kolem očí je zbarvený černě; pod očima má bílou skvrnu, která pokrývá celý jeho čenich.

Psi obývající tuto zemi mají čtyři jména: nazývají se *chichi* a *itzkuintli*,²⁶ a také *xochcocóyotl*, a také *tetlamin*, a také *tehuízotl*. Mají různé barvy: někteří jsou černí, jiní bílí, další jsou popelaví, jiní zase kouřově šedí, někteří jsou tmavě kaštanoví, jiní jsou tmaví, další hnědavě šedí a jiní zase strakatí. Někteří z nich jsou velcí, jiní zase středního vzrůstu. Někteří mají krátkou srst; jiní zase mají srst dlouhou. Mají protáhlé čumáky a ostré a dlouhé zuby. Mají chlupaté dovnitř zahnuté uši; jejich hlava je velká. Jsou tělnatí a mají ostré drápy. Jsou klidní, krotcí a následují své pány. Jsou veselí, na znamení přátelství vrtí ocasem, ale umí také vrčct a štěkat. Lásku dávají najevo tím, že uši klopí až ke krku. Živí se chlebem a klasy zelené kukuřice, stejně jako syrovým i vařeným masem. Požírají taktéž mrtvá těla a zkažené maso.

V této zemi chovali některé lysé psy bez jakékoli srsti. Pokud již nějakou srst měli, bylo jí velice málo.

Chovali taktéž další psy, kterým říkali *xoloitzkuintli* a kteří také neměli žádnou srst. Na noc je přikrývali dekami. Tito psi se lysí nerodí, avšak jako malé je potírali prysky-

²⁴ V doslovném překladu horský jelen. Označení *temázatl* je další pro nahuatl typickou složeninou skládající se z prefixu *te-*, odvozeného ze substantiva *tepetl*, které znamená hora, a termínu *mázatl*, jelen.

²⁵ Antilopa.

²⁶ Výrazy *chichi* i *itzkuintli* v dnešním nahuatlu představují obecné a v podstatě synonymní označení pro psa, přičemž Sahagún je v tomto kontextu chápe jakožto označení pro jednu konkrétní rasu.

řící, která se nazývá *óxitl* a která způsobí, že jejich srst opadne, a jejich těla tak zůstanou holá. Avšak někteří lidé z měst Teutlixco a Toztlán tvrdí, že se rodí již bez srsti.²⁷

Vyskytují se tu i další psi, kterým se říká *tlalchichi* a kteří jsou malého vzrůstu a podsadití. Jsou velice dobří k jídlu.

Existuje i další zvíře, které se nazývá vodní pes, protože žije ve vodě. Jedná se o zvíře, kterému my říkáme vydra. Dosahuje velikosti loveckého psa. Má hustou, tmavou a velmi jemnou srst. Touto srstí nikdy neprostoupí voda, nýbrž po ní steče, jako kdyby byla pomazaná tukem. Toto zvíře se živí rybami a vším ostatním, co žije ve vodě.

Krcti žijící v této zemi jsou velcí jako velké krysy. Mají načervenalou srst. Jsou masití a tlustí a mají tak krátké nohy, že se téměř plazí po břiše. Krtek má poměrně krátký ocas a dlouhé a zahnuté drápy. Na spodní čelisti má pár dlouhých špičáků, stejně jako mají další pár špičáků na čelisti horní, kromě toho má všude i další menší zuby. Kromě nich má čtyři silné stoličky. Jsou poněkud prohnuté. Mají malá a kulatá ouška. Toto zvíře je možné jíst, jelikož je chutné a tlusté, avšak kdo se zakousne do jeho kostí, si může poškodit chrup. Má špatný zrak a v jasném světle nic nevidí. Vždy žije v podzemí, kde si buduje nory. Pokud se vydá na povrch, nedokáže se již do své nory vrátit, a proto vyhloubí díru, ve které se následně schová. Živí se kořeny všech druhů stromů, rostlin a agáve. Pojídá taktéž kořeny kukuřice, a dokonce i celé rostliny kukuřice, pokud jsou měkké, kromě toho si pod zem schovává kukuřičné klasy a stvolů fazole a kukuřice, které tam hryže a jí. Pokud narazí na velký kukuřičný stvol, schová ho pod zem, kde ho pak rovněž sní.

KNIHA DVANÁCTÁ POJEDNÁVÁ O DOBYTÍ NOVÉHO ŠPANĚLSKA, ZNÁMÉHO TĚŽ JAKO MĚSTO MEXIKO

KAPITOLA I

O ZNAMENÍCH A PŘEDPOVĚDÍCH, KTERÉ SE OBJEVILY PŘED PŘÍCHODEM ŠPANĚLŮ A PŘEDTÍM, NEŽ O NICH DO TĚTO ZEMĚ PŘIŠLA ZPRÁVA

Deset let předtím, než do této země přišli Španělé, se na obloze objevila podivuhodná a strašná věc, která připomínala veliký zářivý plamen, rozprostírající se napříč oblohou. Byla široká nahoře i dole a zářila jako planoucí oheň. Zdálo se, že její vrcholek zasahuje až do poloviny nebe. Zjevovala se na východě po půlnoci a stoupala s tak velikou září, že připomínala den. Takto stoupala až do rána a poté zmizela z dohledu. Za úsvitu se tento plamen nacházel tam, kde slunce stojí v poledne. Toto se začalo odehrávat v roce dvě dům²⁸ každou noc po dobu jednoho roku. Vždy když se tato věc o půlnoci objevila, začali všichni lidé křičet a zmocnil se jich strach. Všichni se totiž obávali, že jde o předzvěst nějakého velkého zla.

²⁷ Tato Sahagúnem popisovaná rasa se dochovala dodnes, přičemž v českém prostředí je známa pod názvem mexický naháč. Některé varianty tohoto plemene jsou zcela bezsrsté, zatímco jiné se rodí s krátkou srstí.

²⁸ K podobě aztéckého kalendářního systému viz Křížová 2005, s. 51–55.

Druhým znamením bylo, když se věž chrámu zasvěceného Huitzilopochtli, ²⁹ který se nazýval Tlacatecca, záhadně vznítla a celá shořela. Zdálo se, že plameny šlehaly z vnitřku dřevěných sloupů a celá stavba velice brzy lehla popelem. Zatímco chrám hořel, začali kněží křičet: „Ó, Mexičané! Přijďte rychle s nádobami naplněnými vodou a uhasťte tento oheň!“ A Mexičané přišli s vodou a začali oheň hasit, avšak oheň neuhasínal, ale hořel naopak ještě silněji. A tak vše shořelo na popel.

Třetím znamením či předzvěstí bylo, když do chrámu boha ohně Xiuhtecuhtliho, jehož střecha byla zhotovena ze slámy, udeřil blesk. Tento chrám se nazýval Tzunmulco. A lidé dostali strach, protože tou dobou padal pouze jemný déšť, během něhož se blesky neobjevují, ani se neozvalo žádné hřmění; nikdo tak nevěděl, odkud se tento blesk vzal.

Čtvrtým znamením či předzvěstí bylo, když se jednoho slunečného dne na nebi objevila kometa. Tu tvořily tři jasně zářící a spolu se pohybující hvězdy, za nimiž zářily dlouhé ohony. Objevily se na západě a směřovaly na východ, zatímco mezi nimi sršely jiskry. Jakmile je lidé spatřili, začali křičet. Celým krajem se ozýval silný hluk.

Pátým znamením či předzvěstí bylo, když se na Mexickém jezeře objevily veliké vlny. Zdálo se, že voda víří v naprostém bezvětří, ačkoliv se něco podobného nikdy nestává, pokud právě nefouká silný vítr. Vlny zasahovaly velice daleko a pronikaly i mezi domy, jejichž základy se otřásaly, a některé z nich se dokonce zřítily. Když lidé viděli, že se voda takto rozzlobila v naprostém bezvětří, zavládl mezi nimi velký strach.

Šestým znamením či předzvěstí bylo, když se nocí začal rozléhat ženský hlas, který nařikal: „Mé děti, už jsme ztraceni!“ Jindy týž hlas nařikal: „Ach mé děti, kam jen vás odvedu?“

Sedmým znamením či předzvěstí bylo, když se lovcům vodních ptáků podařilo chytit šedého ptáka velikého jako jeřáb a přinesli ho ukázat Moctezumovi, jenž se právě nacházel v sále nazývaném Tlillancalmécac. Bylo právě po poledni. Uprostřed hlavy tohoto ptáka se nacházelo kulaté zrcadlo, v němž bylo možné spatřit nebe a hvězdy, a to především souhvězdí Blíženců, kteří se pohybují blízko Plejád. ³⁰ Když to Moctezuma spatřil, polekal se. Avšak když se do zrcadla na ptákově hlavě podíval podruhé, spatřil v něm zástup mužů jedoucích na koních. Poté Moctezuma přikázal zavolat čaroděje a věštce a zeptal se jich: „Netušíte, jaký význam má to, co jsem spatřil? Viděl jsem totiž přicházet veliký zástup mužů.“ Avšak než mu věštci stačili odpovědět, pták zmizel, a nikdo tak odpovědět nedokázal.

Osmým znamením či předzvěstí bylo, když se nespočetněkrát objevilo mnoho zrůd se znetvořenými těly. Avšak když je vzali do Moctezumova sídla nazývaného Tlillancalmécac a on na ně pohlédl, zmizely.

²⁹ Bůh Huitzilopochtli představoval kmenové božstvo Aztéků, asociované primárně se sluncem a válkou, viz Křížová 2005, s. 60–61.

³⁰ Ve španělském textu je použito označení „Mastelejos“ a „Cabrillas“.

KAPITOLA II

O PRVNÍCH LODÍCH, KTERÉ DORAZILY K BŘEHŮM TÉTO ZEMĚ
A O KTERÝCH SE ŘÍKÁ, ŽE PATŘILY JUANU DE GRIJALVA³¹

Když se u břehů tohoto Nového Španělska poprvé objevily lodě, vydali se Moctezumovi kapitáni, kteří byli nazýváni *calpixqui*,³² zjistit, co se to na pobřeží objevilo, nikdo z nich totiž lodě nikdy předtím neviděl. Jedním z nich byl *calpisque* z města Cuextécatl, jenž se jmenoval Pínotl. Ten vzal s sebou několik dalších: první z nich se jmenoval Yaotzin a sídlil ve městě Mictlancuauhtla, druhý z nich se jmenoval Teocinyócatl a bydlel ve městě Teocinyócatl, třetí z nich se jmenoval Cuitlalpítoc, ten však nepatřil mezi *calpixqui*, nýbrž byl pouze služebníkem jednoho z výše zmíněných a zároveň náčelníkem, spolu s nimi šel i další náčelník jménem Téntlil. Těchto pět mužů se vydalo zjistit, co to bylo za věc, která se tu ocitla, s sebou pak nesli některé předměty na prodej,³³ aby díky tomu mohli zjistit, co za novou věc se to na pobřeží objevilo. Měli také bohatě vyšíváné přikrývky,³⁴ které používal pouze sám Moctezuma, nikdo jiný totiž neměl oprávnění je používat. Nastoupili do kánoí a vyrazili směrem k lodím, zatímco si mezi sebou říkali: „Naším úkolem je střežit toto pobřeží. Bude dobré, pokud se s jistotou přesvědčíme o tom, co za novou věc se zde objevilo, abychom o ní mohli Moctezumovi podat věrohodnou zprávu.“ Poté nastoupili do kánoí a začali veslovat směrem k lodím. Jakmile se k lodím přiblížili a spatřili Španěly, začali na znamení úcty líbat přídě svých kánoí. Mysleli si totiž, že je to sám bůh Quetzalcóatl, který se vrátil a jehož návrat očekávali, tak jak bylo předpovězeno ve vyprávění o tomto bohovi. Poté k nim Španělé promluví a pravili: „Kdo jste? Kam míříte? Odkud přicházíte?“ A ti, kteří seděli v kánoích, jim odpověděli: „Přicházíme z Mexika.“ A Španělé jim odvětili: „Pokud je pravdou, že přicházíte z Mexika, povzte nám, jak se jmenuje vládce Mexika?“ Na což jim odpověděli: „Naši páni, jméno vládce Mexika je Moctezuma.“ A poté Španělům ukázali vše, co s sebou přinesli. Z bohatě vyšíváných přikrývek, které měli s sebou, se některé nazývaly *xiuhtlalpilli*; a jiné *tecomayo*; a jiné *xahualcuauhyo*; a další *ecacozcayo*; a další *tolecyo* či *amalacayo*; a další *tezcapucyo*. Všechny tyto druhy přikrývek ukázali velitelé lodí, o kterém se praví, že se jmenoval Grijalva, a Španělé mezitím věnovali indiánům skleněné šperky, z nichž některé byly zelené a jiné žluté. A když je indiáni spatřili, velice se radovali a mnoho si jich považovali. A pak se Španělé s indiány rozloučili a pravili: „Nyní se již vracíme do Kastilie, avšak brzy se vrátíme a vydáme se do Mexika.“

31 Juan de Grijalva (1489–1527) stál v čele španělské výpravy, která v květnu 1518 dorazila k pobřeží mayskými indiány obývaného Yucatánu, načež během své zpáteční cesty navštívil i severně ležící území, nacházející se pod kontrolou Aztéků, viz Hassig 2006, s. 52–55; Thomas 2004, s. 556–559.

32 Nahuaský termín *calpixque* zpravidla označuje výběřčího daní působícího v podrobených provinciích.

33 Sahagún na tomto místě hovoří doslova o prodeji: „[...] y llevaban algunas cosas para venderlos [...]“, nicméně i z kontextu dalšího vyprávění je patrné, že se jednalo spíše o dary.

34 Přikrývky v nahuaské kultuře sloužily mimo jiné jako symbol sociálního statusu a jejich věnováním byla obdarovanému vyjadřována přízeň či úcta.

Indiáni se vrátili na pobřeží, načež se vydali na cestu do Mexika, kam dorazili po putování dlouhém jeden den a jednu noc, aby Moctezumovi přinesli zprávu o tom, co viděli. A přinesli mu šperky, které jim darovali Španělé, a takto pravili: „Náš pane, jsme hodni smrti. Slyš, co jsme spatřili a co jsme vykonali. Svěřil jsi nám stráž nad mořským břehem. Na tomto moři jsme spatřili bohy a vyrazili jsme je uvítat a předali jsme jim tvé bohatě vyšívané příkrývky. Pohled' na tyto šperky, které jsme od nich obdrželi, a slyš, co nám řekli: ‚Pokud je pravdou, že pocházíte z Mexika, pohleďte na tyto šperky a dejte je Moctezumovi, ať nás pozná.‘ A vylíčili mu vše, co se odehrálo, když s nimi pobývali na moři na jejich lodích. A Moctezuma jim odpověděl: „Přišli jste znavení a vyčerpaní. Jděte a odpočiňte si. Já tyto věci přebírám v tajnosti a přikazuji vám, abyste nikomu neříkali nic z toho, co se událo.“

KAPITOLA III

O TOM, JAK SE MOCTEZUMA ZACHOVAL POTÉ, CO SLYŠEL ZPRÁVU OD TĚCH, KDO SPATŘILI PRVNÍ LODĚ

Poté co Moctezuma vyslechl zprávy od těch, kdo přišli od moře, nechal si znovu zavolat nejvyššího z nich, jehož jméno bylo Cuetlaxtécatl, stejně jako všechny ostatní členy poselstva. A nařídil jim, aby na všech místech ležících na mořském pobřeží rozestavěli hlídky a zbudovali strážní věže: jedno z těchto míst se jmenovalo Nauhtlan Toztlan a další Mictlan Cuauhtal. Za úkol jim dal vyhlížet okamžik, kdy se tyto lodě vrátí, o čemž měli poté podat zprávu. S tímto se calpisches a kapitáni odebrali pryč, aby na zmíněných místech dali zbudovat strážní věže. Moctezuma u sebe potom shromáždil své velitele. První z nich se jmenoval Cihuacoátl,³⁵ jména dalších byla Tlilpotonqui, Tlacocheácatl, Cuappiatzin, Ticociahuácatl, Quetzalatzin, Huitznahuatlailótlac a Ecatempatiltzin. A vylíčil jim zprávy, které dorazily, a ukázal jim skleněné šperky, jež přinesli poslové. A řekl jim: „Zdá se mi, že jsou to drahokamy. Pozorně je v komnatě strážte, dávejte velmi dobrý pozor a dbejte, ať se žádný z nich neztratí; pokud by se tak stalo, zaplatí za to ten, jehož úkolem bylo komnatu strážit.“

O rok později, v roce třináct králík, pak strážci ze svých věží na pobřeží spatřili na moři lodě, načež s velkým spěchem vyrazili tuto zprávu sdělit Moctezumovi. Když ji Moctezuma vyslechl, vyslal posly, jejichž úkolem bylo přivítat boha Quetzalcoátl; byl totiž přesvědčený, že přichází právě on, každý den ho totiž očekávali a vyprávělo se, že se Quetzalcoátl odebral po moři směrem na východ, a jelikož lodě připlouvaly z východu, byli toho názoru, že je to on, kdo přichází. A tak Moctezuma vyslal pět významných mužů, aby ho přivítali a aby mu předali dar, který mu posílá.

Z těch, kteří tvořili poselstvo, byl nejvýznamnější Yoalliichan, druhý poté Tepuztécatl, třetí Tizahua, čtvrtý Huehuetécatl a pátý Huecamecatleca.

³⁵ Doslova „hadí žena“, přičemž se nejedná o vlastní jméno, nýbrž o funkci, kterou navzdory jejímu označení zastával muž.

KAPITOLA IV

O TOM, JAK SE MOCTEZUMA ZACHOVAL POTÉ,
CO SE DOZVĚDĚL O DRUHÉM PŘÍCHODU ŠPANĚLŮ.
TENTOKRÁT PŘIŠEL HERNÁN CORTÉS

K výše zmíněným mužům Moctezuma promluvil a řekl jim: „Hleďte, jak mne zpravili o tom, že přišel náš pán Quetzalcoátl. Jděte a přivítejte ho a velmi pozorně poslouchejte, co vám řekne. Dávejte pozor, ať nezapomenete na nic, co vám sdělí. Pohleďte na tyto cennosti, které mu mým jménem předáte a které všechny představují posvátné ozdoby, jež mu patří.“ První z nich byla maska zhotovená z tyrkysů; součástí této masky byl ze stejných polodrahokamů zhotovený stočený had, jehož ohyb se v polovině těla dotýkal špičky nosu, po jeho hřebeni pak hadí tělo stoupalo až k čelu, kde se dělilo na dvě části. Část těla s hlavou na konci zaujímal místo nad jedním okem a představovala obočí, zatímco ocas s druhou částí těla se stácel nad druhé oko, kde vytvářel druhé obočí. K masce patřila vysoká velká koruna, plná dlouhých sytě barevných a velmi krásných per, celé to pak bylo zhotoveno tak, že když se koruna nasazovala na hlavu, nasazovala se zároveň maska na obličej. Jako další s sebou nesli široký kulatý medailon zhotovený ze zlata. Z medailonu viselo devět strun osázených drahokamy, které spuštěné kolem krku zakrývaly ramena a celý hrudník. Dále s sebou nesli velký štít, osázený drahými kameny a vykládaný pásy ze zlata, které ho pokrývaly odshora až dolů, a dalšími pásy z perel, které se odshora až dolů křížily se zlatými pásy, a mezi těmito pásy, které svým vzezřením připomínaly síť, byly zasazeny pláty zlata. Vespod pak byl tento štít opásován okrasným lemováním a k jeho rukojeti byla připevněna zástava, zhotovená ze sytě barevných per. Pak také velký medailon vykládaný mozaikou, který se nosil připevněný na zádech. Dále také několik přívěsků z drahokamů, které byly prokládány zvonky ze zlata a které se uvazovaly ke kotníkům. Vedle toho taktéž žezlo, které připomínalo žezlo biskupské a které bylo posázeno tyrkysy a jehož vrcholek tvořila hlava obtočeného hada. A také několik výšivek, které obvykle nosí velmoži. Nesli s sebou taktéž ornamenty či přívěsky, které příslušely Tezcatlipocovi,³⁶ mezi něž patřila paruka zhotovená ze sytě barevných per, sahající přes záda až k pasu. Celá tato paruka byla protkaná zlatými hvězdami. Také s sebou nesli náušnice zhotovené ze zlata, k nimž byly připevněny zlaté zvonečky a přívěsky s bílými a velmi krásnými mořskými šnečky. K těmto přívěskům byl připevněn kus kůže připomínající hrudní plát, který se nosil uvázaný tak, že zakrýval celý hrudník až k pasu a celý byl osázen šnečky. Nesli s sebou taktéž výšivku zhotovenou z pomalovaného bílého plátna, jehož spodní lem byl posázen sytě barevnými pery, která pokrývala celý lem. Nesli s sebou taktéž bohatě vyšivanou příkrývku, jež byla ušita z látky světle modré barvy a jejíž povrch byl vykládan nádhernou modří. Tato příkrývka byla nazývána *tzitzili*, nosila se u pasu a uvazovala se kolem celého těla. K této příkrývce patřil mozaikou zdobený medailon, který se upevňoval na zádech. Dále taktéž několik přívěsků se zlatými zvonečky, jež se uvazovaly ke kotníkům a také několik rouch, které obvykle nosí významní muži. Nesli s sebou taktéž

³⁶ Tezcatlipoca představoval jedno z ústředních nahuaských, respektive aztéckých božstev, viz Křížová 2005, s. 61–62.

ornamenty a ozdoby patřící bohu Tlalocantecuhtlimu,³⁷ mezi nimiž byla maska zdobená peřím, vypadající jako ta, která již byla popsána výše, spolu se zástavou, jež taktéž vypadala jako ta, která již byla popsána výše. Poté také několik širokých náušnic zhotovených z *chalchihuitlu*, posázených malými hádky, a taktéž zeleně zdobenou výšivku a několik z drahokamů zhotovených přívěsků či náhrdelníků, které doplňoval medailon taktéž zhotovený z drahokamů. A dále nesli medailon, který se připevňoval na záda, jak již bylo řečeno výše, a bohatě vyšívanou příkrývku, jež se uvazovala tak, jak již bylo řečeno výše, a zlaté zvonečky, které se připevňovaly na nohy, a hůl, která již byla popsána výše. Další ozdoby, které s sebou nesli, patřily samotnému Quetzalcoátlovi; bylo mezi nimi roucho z tygří kůže, jehož součástí byla velká kapuce z havraních per. Toto roucho dále zdobil velký a kulatý *chalchihuitl* a také několik kulatých náušnic zdobených tyrkysy, ke kterým byl připevněn točitý zlatý přívěsek. Nesli s sebou taktéž zlatý náhrdelník, k němuž patřil zlatý medailon nazývaný *ecacózcatl* a bohatě vyšívanou příkrývku, která se uvazovala kolem těla, a několik zlatých zvonečků, jež se připevňovaly na nohy, a štít zdobený bohatě barevnými pery, který uprostřed zdobil zlatý plát. Vespod byla ke štítu připevněna pery zdobená zástava, jak již bylo popsáno výše. Nesli s sebou taktéž hůl zdobenou tyrkysy, jejíž konec byl vykládán drahokamy a perlami. Také s sebou nesli několik obřadních rouch, jež obvykle nosí velmoži. Všechny tyto věci s sebou poslové vzali a předložili je, jak se praví, Hernánu Cortésovi. Obdarovali ho taktéž mnoha jinými věcmi, o kterých se nepíše, jako například zlatým rouchem utkaným tak, že připomínalo mořského šneka, s okraji bohatě zdobenými barevnými pery, zakrývajícími záda, či další roucho taktéž vykládané zlatem a další zlaté poklady, o kterých se nepíše.

Všechny tyto věci zabalili do svých zavazadel, a když jim Moctezuma dal svolení k odchodu, pravil: „Běžte a nezdržujte se a uctěte mým jménem boha, který přichází. Řekněte mu toto: „Vyslal nás tvůj služebník Moctezuma, který ti posílá darem tyto věci, jež neseme, protože ses vrátil do svého domova, kterým je Mexiko.““

Poté poslové vyrazili na cestu, načež dorazili k mořskému pobřeží, odkud nastoupili do kánoí, až dorazili na místo, které se nazývá Xicalanco. Zde se spolu s celou svou družinou přelodili do jiných kánoí a poté dopluli k lodím. Muži na lodích se jich zeptali: „Kdo jste? Odkud přicházíte?“ A poslové v kánoích odpověděli: „Přicházíme z Mexika.“ Načež jim muži z lodí odvětili: „A co když z Mexika ve skutečnosti nejste a pouze se nás snažíte oklamat?“ Poté co takto promluvili, se všichni uspokojili a přistavili kánoe k lodi a z té pak spustili žebřík, po němž poslové vystoupali na loď, na níž se nacházel Hernán Cortés.

KAPITOLA V

O TOM, CO SE ODEHRÁLO POTÉ, CO MOCTEZUMOVI POSLOVÉ VSTOUPILI NA LOĎ HERNÁNA CORTÉSE

A tak poslové začali šplhat po žebříku na loď a nesli s sebou dary, které jim Moctezuma přikázal předat. Když stanuli před Hernánem Cortésem, všichni v jeho přítomnosti políbili zem a takto k němu promluvili: „Tobě, bože, kterého osobně přicházíme uctít, přinášíme zprávu o tvém služebníkovi, jehož jméno je Moctezuma a který vládne

³⁷ Doslova „pán Tlaloc“. Jedná se o nahuaské božstvo vod, viz Křížová 2005, s. 58–59.

a spravuje tvé město Mexiko a který ti vzkazuje: „Po velkých strastech dorazil náš bůh.““ A poté vytáhli ozdoby, jež s sebou přinesli, a ověnčili jimi kapitána Hernána Cortése. Nejdříve mu nasadili korunu s maskou, popsanou výše, a poté i vše ostatní. Na krk mu pověsili náhrdelníky zdobené zlatem a drahokamy; do levé ruky mu vložili štít, o kterém bylo pojednáno výše, a poté před něj vyskládali všechny ostatní věci, tak jak to běžně dělají, když předávají své dary.

A kapitán se jich zeptal: „Přinesli jste ještě něco dalšího?“ A poslové odvětili: „Náš pane, nepřinesli jsme žádné další věci, kromě těch, které zde leží.“ Kapitán je poté nařídil svázat a dal vystřelit z děl. A když poslové, kteří měli svázané ruce a nohy, slyšeli dunění kanónů, padli k zemi jako mrtví. A Španělé je zvedli ze země a dali jim napít vína, načež poslové znovu přišli k sobě. A poté jim kapitán Hernán Cortés prostřednictvím svého tlumočnicka řekl: „Slyšte, co vám říkám: bylo mi řečeno, že Mexičané jsou stateční muži, velcí bojovníci a velcí válečníci a že umí velice dobře zacházet se zbraněmi. Traduje se, že jeden Mexičan stačí na to, aby porazil deset či dvacet nepřátel. Chci si ověřit, zda to je pravda a zda jste opravdu tak silní, jak mi bylo řečeno.“ A poté nařídil, aby jim byly dány dárky meče a štíty, aby mohli bojovat se stejným počtem Španělů a tak se ukázalo, kdo nad kým zvítězí. Avšak Mexičané kapitánu Hernánu Cortésovi řekli: „Nechť vaše milost vyslyší naši omluvu, avšak nemůžeme udělat to, co nám přikazuješ, protože Moctezuma, náš pán, nás vyslal pouze proto, abychom tě pozdravili a předali ti tyto dary. Nemůžeme udělat nic jiného, a nemůžeme tedy splnit to, co přikazuješ, protože pokud bychom tak učinili, náš pán Moctezuma se na nás rozzlobí a nechá nás zabít.“ A kapitán jim na to odvětil: „Je třeba udělat to, co říkám. Potřebuji vědět, jací muži jste, poněvadž jsme v naší vlastní zemi slyšeli, že jste velmi stateční. Ponechte si tyto zbraně a připravte se, že se zítra ráno potkáme na bojišti.“

KAPITOLA VI

O TOM, JAK SE MOCTEZUMOVÍ POSLOVÉ VRÁTILI DO MEXIKA SE ZPRÁVOU O TOM, CO JE POTKALO

Poté co se odehrálo výše popsané, rozloučili se poslové s kapitánem, sestoupili zpět do svých kánoí a zamířili zpět k pevnině. A zatímco horlivě veslovali, říkali si mezi sebou: „Ach, stateční muži, vzmužte se a veslujte, než se nám něco přihodí!“ A pilně veslující dorazili záhy do města zvaného Xicalanco. Zde pojedli a chvíli si odpočinuli, načež opětovně nasedli do kánoí a s velikým spěchem veslovali, až dorazili do města nazývaného Tecpantlayacac, z něhož dále pokračovali pěšky a velmi spěchali, až dorazili do města zvaného Cuetlaxtla, kde pojedli a trochu si odpočinuli. Obyvatelé tohoto města je žádali, aby si odpočinuli alespoň jeden celý den, avšak poslové jim odvětili, že to není možné, protože mají velice naspěch, aby Moctezumu zpravili o věcech, které viděli, o věcech nových a nikdy neviděných ani neslyšených, o věcech, které nikdo jiný vylíčit nemohl. A takto s velikým spěchem putovali dnem i nocí, až dorazili do Mexika. Zrovna panovala noc.

Zatímco byli jeho vyslanci pryč, nemohl Moctezuma jíst ani spát a žádná činnost ho nemohla uspokojit; místo toho byl skleslý a tušil příchod těžkých časů. Zachvátila ho velká úzkost, žádná zábava ho netěšila, nic ho nenaplňovalo radostí a říkal: „Co s námi bude? Kdo musí strpět všechny tyto těžkosti? Nikdo jiný než já, protože já jsem pánem a králem a jsem tím, kdo má všechny ostatní na starost.“ Jeho srdce bylo

jakoby ponořené do vody s *chilli* a takto se velmi trápil a říkal: „Ach, pane! Kam se uchýlím? Jak mohu uniknout?“

Když poslové dorazili k Moctezumově stráži, pravili: „Ačkoliv náš pán Moctezuma spí, vzbudte ho a řekněte mu, že jsme se vrátili z mořského pobřeží, kam nás poslal.“ Když strážé Moctezumovi tuto zprávu vyřídily, odvětil: „Zprávy, se kterými přicházejí, nechci slyšet zde. Pojďte raději do sálu, kde mi budou moci vše vylíčit. Ať se tam odeberou.“ A poté nařídil, aby několika zajatcům pomazali celé tělo jílem a připravili je tak k oběti.

Poslové se tedy odebrali do sálu, do něhož dorazil také Moctezuma. A zde před zraky vyslanců obětovali zajatce a vyslance pak pokropili jejich krví. Tento obřad udělali, protože vyslanci spatřili veliké věci, viděli bohy a mluvili s nimi.

KAPITOLA VII

O ZPRÁVĚ, KTEROU MOCTEZUMOVI PŘINESLI VYSLANCI, KDYŽ SE VRÁTILI OD LODÍ

Když se událo to, co bylo vylíčeno výše, zpravili vyslanci Moctezumu o všem, co viděli a co slyšeli, podali mu zprávu o jídle, které Španělé jedli, a o zbraních, které používali a o všem ostatním, co se jich týkalo. Když Moctezuma slyšel zprávy, jež mu jeho vyslanci přinesli, velice se vyděsil a zachvátil ho veliký strach. Podívoval se nad jídlem, které Španělé jedli, a nad vyprávěním o dělech, především nad jejich hřměním, které trhalo ušní bubínky, a nad pachem střelného prachu, jenž se zdál být věcí pekelnou, a také nad ohněm, který z hlavní kanónů vycházel, a nad tím, jak koule z nich vystřelená svou silou roztrhají strom; podívoval se taktéž nad zprávami o velice mocných zbraních, které používali, ať již útočných, či obranných, jako bylo brnění a helmy a podobné věci, a meče, kuše, arkebuzy, kopí a další. Taktéž se podívoval nad zprávami o koních a jejich velikosti a divil se tomu, jakým způsobem na ně ozbrojení Španělé nasedali, a tomu, že měli bílé tváře a modré oči a rúse vlasy a dlouhé vousy, a tomu, že s nimi přicházeli černí muži s vlasy vlnitými a tmavými. Taktéž mu podali zprávu o tom, co Španělé jedli, a o psech, které s sebou vezli, o tom jak vypadali a jak divocí byli a jakou barvu měli.

Když Moctezuma tyto zprávy slyšel, začal se bát a zachvátila ho hrůza, jeho srdce pokleslo a začal pociťovat velikou úzkost.

KAPITOLA VIII

O TOM, JAK MOCTEZUMA VYSLAL SVÉ KOUZELNÍKY A ZAŘÍKÁVAČE A PŘIKÁZAL JIM, ABY ŠPANĚLY OČAROVALI

Když se událo to, co bylo vylíčeno výše, sezval k sobě Moctezuma několik věstců a kouzelníků a také některé své kapitány a poslal je do přístavu, kde se zdržovali Španělé, aby se postarali o to, že Španělům nebude scházet jídlo ani nic jiného z toho, co žádají, a aby vše pozorně sledovali a následně podali zprávu o všem, co se přihodí. A poslal s nimi taktéž několik zajatců, které měli před přicházejícím bohem obětovat, a tím zjistit, zda to Španěly potěší a zda si budou žádat krve, kterou by mohli pít. Tito vyslanci tedy odešli a poté, co dorazili na místo, kde se zdržovali Španělé, jim nabídli kukuřičné placky kroupené lidskou krví. Když Španělé toto jídlo spatřili, byli jím

velice znechuceni. Začali ho vyplivovat a hnusilo se jim, protože páchlo krví. Událo se tak na rozkaz Moctezumy, který tak přikázal učinit, jelikož se domníval, že příchozí jsou z nebe přicházející bohové, a o černoších si myslel, že jsou to černí bohové. Všichni z nich však jedli bílý chléb bez krve a také vejce a ptáky a ovoce, které jim bylo nabídnuto, kromě toho dostali také krmení pro své koně.

Moctezuma ke Španělům taktéž vyslal několik věštců, kouzelníků a nekromantů, aby zjistili, zda proti nim mohou použít nějaké zaříkadlo či kouzlo, které by způsobilo, že by onemocněli či zemřeli či se vrátili. Tito kouzelníci proti Španělům udělali vše tak, jak jim to Moctezuma nakázal, avšak nic z toho nefungovalo ani nemělo žádný účinek, a tak se kouzelníci vrátili, aby Moctezumu zpravili o tom, co se stalo, a řekli mu, že muži, které viděli, jsou velice silní a že proti nim nic nezmůžou.

Poté Moctezuma vyslal další posly a vyslance, aby se vypravili tam, kde se zdržovali Španělé, a pod trestem smrti jim přikázal, aby se velice pečlivě starali o vše, čeho by bylo Španělům třeba, ať již na moři, či na zemi. Tito vyslanci tak s velkým spěchem vyrazili a učinili vše, co jim Moctezuma přikázal, a celou cestu se tak pečlivě starali o to, aby Španělům zajistili vše potřebné a vzorně jim sloužili.

Přeložil Jiří Sucharda

Sahagún, Bernardino de. *Historia general de las cosas de Nueva España*. Introducción, paleografía, glosario y notas de Alfredo Lopez Austin y Josefina García Quintana. Madrid: Alianza, 1988, s. 685–689, 817–827.

